

УДК 37.011.31:94

о. Святослав КИЯК*Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника,
кафедра релігієзнавства, теології і культурології***Дарина МАРЦІНОВСЬКА***Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника,
кафедра релігієзнавства, теології і культурології*

УКРАЇНСЬКА КАТОЛИЦЬКА ДІАСПОРА В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ: ПРОБЛЕМИ І ПЕРСПЕКТИВИ

В статті розглядаються церковні і суспільно-політичні особливості, проблеми і перспективи функціонування української католицької діаспори в умовах глобалізації. Розкриваються виклики і завдання, які стоять перед Українською Греко-Католицькою Церквою в умовах сучасного глобалізованого світу.

Ключові слова: *українська католицька діаспора, глобалізація, церковно-суспільні виклики, глобалізований світ, Українська Греко-Католицька Церква, еміграція, релігійно-культурний досвід і ідентичність української діаспори.*

Серед численних суспільних викликів, що стоять перед українським католицизмом, на які він активно реагує через багатогранну пасторальну дію, особливе місце займає проблема глобалізації сьогоденного світу, котра в останні декілька десятиліть ХХ століття стала невід'ємним атрибутом буття людської цивілізації.

Проблема глобалізації з усіма її наслідками найбільш відчутно впливає на український католицизм і на його вірних поза Україною - в діаспорі, де українські католики проживають як емігранти в якості однієї із численних національних, культурних і релігійних меншин серед автохтонних народів - титульних націй різних держав Європи, Америки, Австралії, Азії, зазнаючи не лише політичних, економічних, культурних і релігійних впливів цих народів, але й міжнародних проявів цих чинників як виразників глобалізації.

Українська Греко-Католицька Церква (УГКЦ) упродовж всієї історії діяльності в діаспорі не лише була носієм інтенсивного Євхаристійного сопричастя з українськими католиками на Батьківщині, але й прагнула сопричастя з іншими церквами, перш усього - з Католицькою Церквою, а також з українським православ'ям у західній еміграції. Це слугувало виявом послідовної христоцентричності Католицької Церкви, яка цим сопричастям засвідчувала історично притаманне українському католицизму намагання зберігати і плекати церковну єдність як фундаментальний вияв католицької (вселенської) ідентичності УГКЦ, котра реалізувалася через відкритість українського католицизму до інших Церков і народів та через солідарність із ними у відповідях на виклики глобалізації. Ця риса українського

католицизму за більш ніж столітню традицію пасторальної діяльності УГКЦ в еміграції стала також живим свідченням відкритості Церкви до екуменічного діалогу як у діаспорі, так і в Україні.

Загалом, у процесі становлення Української Греко-Католицької Церкви в діаспорі, який детально проаналізований у науковій монографії С. Р. Кияка «Ідентичність українського католицизму: генезис, проблеми, перспективи», слід виділити наступні найбільш характерні прикмети сучасного стану та перспективи УГКЦ за межами України.

За більш ніж столітню історію українська діаспора збирала великий досвід як плекання, так і втрат нею релігійно-національної ідентичності. Перші два покоління західної еміграції пережили процес культурної інтеграції в суспільства нових країн дуже важко, а ще довше тривав процес релігійної інтеграції. Особливі труднощі в цьому контексті мала УКЦ в Америці, де гострий конфлікт з римо-католицьким клиром і ієрархією через неприйняття попервах останньою канонічної традиції одруженого священства Української Католицької Церкви тривав, зокрема в США, більше тридцяти років, чи більше шістдесяті - в Латинській Америці до утворення ієрархії УКЦ. І лише після Другого Ватиканського Собору міжцерковні стосунки у західній діаспорі набули позитивного творчого, юридично впорядкованого розвитку¹, що проявилось в постійному членстві української католицької ієрархії в діаспорі в місцевих єпископських конференціях Католицької Церкви, на яких наші ієрархи мають змогу захищати як духовні, так і церковно-майнові права своєї Церкви. Така співпраця УГКЦ з Католицькою Церквою особливо яскраво виявилась в їх духовно-молитовному єднанні в часі святкування 1000-ліття хрещення України-Русі, а сьогодні яскравим свідченням цієї співпраці є духовно-матеріальна опіка і допомога новим українським емігрантам, зокрема, в таких країнах, як Італія, Іспанія, Португалія, для яких за ініціативою синоду УГКЦ був призначений Апостольською Столицею і діє спеціальний Апостольський візитатор для українців-католиків.

У східній діаспорі УГКЦ іще мало використовує для свого становлення співпрацю з Римо-Католицькою Церквою, адже там ці стосунки є особливо важливими, тому що остання має великий пасторальний досвід діяльності в Росії і Середній Азії. Так, наприклад, в Росії УГКЦ має реальну перспективу для свого розвитку саме через співпрацю з Католицькою Церквою, тому що російське законодавство розглядає цю Українську Церкву як чужу, неісторичну для Росії, незважаючи на спільне київське коріння її та Російської Православної Церкви.

Українська діаспора в Росії та в Середній Азії знаходиться зараз в такому стані свого розвитку, в якому західна діаспора знаходилась сто років тому - на початковій стадії свого становлення. Відтак, коли в східній діаспорі

¹ Див.: Johannes Paul II. Nachsynodales Apostolisches Schreiben «Ecclesia in America» (22.01.1999). - Bonn: Sekretariat der Deutschen Bischofskonferenz, 1999 - S. 38.

в церковному житті є дуже мало позитивних результатів для українського католицизму, тим більш важливим є усвідомлення того, що материнська Церква її не забуває і не залишає на одинці з її проблемами. Українські вірні там є готовими до усесторонньої підтримки прибулих священників, а тому сьогоднішній провід УГКЦ надає активну допомогу своїм вірним через своїх представників - Апостольських адміністраторів та через священників, число яких там стараннями материнської Церкви невпинно зростає.

В духовному житті західної діаспори УГКЦ відігравала і відіграє надзвичайно важливу роль і таку ж роль вона повинна відігравати для її східної діаспори, адже вона є для східної української еміграції єдиним стабільним чинником між різними суспільними інституціями. При колосальному територіальному розсіянні східної української діаспори та за відсутності там активних українських культурних товариств саме ця Церква на сьогодні єдина здатна разом зібрати тамтешніх українців.

Для дальшого зв'язку і збереження єдності української діаспори є дуже важливим підтримання її тісного контакту з материнською Церквою і Україною. Ці контакти західної діаспори з Україною сприяють збереженню релігійної ідентичності українського католицизму на поселеннях, однак лише в західній еміграції, завдяки демократичності тамтешніх держав, стало можливим організувати нормальний освітньо-виховний процес для майбутніх священників - душпастирів у діаспорі (наприклад в Римі, Америці і загалом в Європі) та видавати українську духовно-релігійну і літургічну літературу й підручники як для діаспори, так і для України, що було особливо важливим для УГКЦ за умов перебування її в комуністичному підпіллі. За більш ніж шістдесят років у священничих семінаріях діаспори отримали освіту сотні священників, які творять зараз базу сьогоднішньої ієрархії цієї Церкви на еміграції. Для цього освітнього процесу була і є й на сьогодні чітка орієнтація: збереження і розвиток набутків релігійно-культурної ідентичності УГКЦ у студентів - майбутніх священників і свідомих українців. Саме з цією метою, наприклад, був заснований ієрархією УГКЦ у Канаді (Оттава) іще у 1990 році Інститут східно-християнських наук імені митрополита Андрея Шептицького на базі місцевого католицького університету імені св. Павла, а в Римі «східні предмети» у папських університетах не є допоміжними, а головними предметами для українських студентів.

Загалом життя української діаспори підпорядковане строгим законам сучасного глобалізованого світу: драматичне зменшення чисельності української спільноти і постійний вплив асиміляції та різноманітних соціально-моральних викликів глобалізації. Тому УГКЦ повинна шукати в цій ситуації конструктивних рішень не лише щодо збереження своєї ідентичності, але й свого самозбереження як релігійно-національної одиниці етносу держав еміграції, оскільки відходять старі релігійно і національно свідомі покоління, а покоління українців, народжених в діаспорі, мало цікавляться своєю духовно-етнічною спадщиною, а сучасна так звана

«четверта хвиля» української еміграції має економічний характер і є національно і релігійно малосвідомою (в переважаючому загалі це люди середнього віку та молодь, виховані в тоталітарній радянській безбожній системі, чи народжені в незалежній, але пострадянській Україні). Ця «четверта хвиля» еміграції, будучи для старої еміграції певною проблемою, з огляду на свою деяку релігійну індиферентність та «заматеріалізованість», все ж є одночасно і новим шансом для зміцнення української діаспори, новою надією для останньої, оскільки, як засвідчує світовий досвід, кожна діаспора є приречена на асиміляцію і поступове розчинення з корінним місцевим етносом, але вміле, адаптоване до місцевих умов, збереження й культивування набутоків її національно-релігійної ідентичності дозволяє, як показує досвід, наприклад, єврейської, чи ірландської діаспори, навіть етнічним меншинам повноцінно розвиватись в умовах глобального світу. Тому стара українська еміграція повинна прийняти нову еміграцію «в ім'я Господа, як це повинні робити святі, і сприяти їй у всякій справі...» (Рим, 16:2), тому що інтеграція кожного нового члена у спільноту завжди є дуже складним процесом. Однак, перед «четвертою хвилею», як і перед дітьми третьої еміграційної хвилі, гостро стоїть питання асиміляції, як загроза українській релігійно-культурній ідентичності. Хоча УГКЦ в західній діаспорі вже набула певного досвіду подолання цього процесу шляхом запровадження англійської мови в українсько-візантійську літургію і в українські школи, однак, як свідчить вищенаведена статистика поступового відходу українських католиків з рідної церковно-національної спільноти в США і Канаді, цей захід допомагає лише частково. Відтак ця Церква повинна шукати більш радикальні і конструктивні способи розв'язання цієї проблеми. В цьому контексті актуальним засобом є активна, адаптована до сучасних умов, нова євангелізація сьогоденної української діаспори спеціально підготованими місіонерами, монахами і єпархіальними священниками. Цей захід вже зараз дає позитивні наслідки в Бразилії, Аргентині і Австралії, як засвідчив наш аналіз¹, завдяки цим пасторальним заходам процес зменшення чисельності українських католиків стоїть менш гостро. Але для реалізації цих заходів було б доцільно, щоб УГКЦ створила і зреалізувала спеціальну загально-церковну програму виховання і освіти місіонерів у священничих семінаріях як в діаспорі, так і в Україні, якою було б вироблено підходи підготовки місіонерських кадрів для роботи як в умовах західної, так і східної діаспори, оскільки ці дві її різновидності мають свою специфіку, котра повинна враховуватись вже на етапі вибору гідних кандидатів і їхньої подальшої спеціальної пасторальної підготовки та їх фінансового забезпечення. Кандидати повинні бути особливо ревними в істинно апостольському дусі і толерантними щодо інших конфесій та націй.

Для цього, на нашу думку, було б доцільно створити спеціальну

¹ Кияк С.Р. Ідентичність українського католицизму: генезис, проблеми, перспективи: Монографія. - Івано-Франківськ: Нова Зоря, 2006. - С. 542-573.

комісію при Синоді УГКЦ, яка мала б розв'язувати всі питання цієї діяльності. Серед інших слід спеціально опрацювати також питання об'єктивної статистичної оцінки особливостей проведення конкретних регіональних місій, наявності вірних і їхніх духовних потреб (наприклад, стан забезпечення вірних українською релігійно-культурною літературою, потреби і можливості організації українських шкіл й культурних товариств і т.д.).

Українська Греко-Католицька Церква в діаспорі, як і на Батьківщині, прагне більш інтенсивного євхаристійного співжиття з іншими церквами і бажає ширити між народами свого перебування нову надію, яку подарував Ісус Христос. Це є, з одного боку, живим свідченням духовного, а в контексті певних міжнародних обставин сьогодення, і політичного єднання українців з іншими народами, в середовищі яких проживає українська діаспора, а з другого - це є мета, яка в очах прагматично мислячих українців є дуже бажана і складає, як її слушно іменують деякі українські релігієзнавці, «особливий український інтерес» в екуменічному діалозі УГКЦ з іншими Церквами¹.

Окрім того, через УГКЦ в діаспорі Україна має можливість сьогодні виражати свої національно-державні інтереси і водночас обороняти національні духовні інтереси українців на еміграції, в тому числі і від зовнішньої агресії на них з боку державних і церковних «неприятелів», а також забезпечувати повнокровний розвиток українського католицизму в діаспорі, що, згідно висновку провідних українських релігієзнавців, є виразником духовно-еклезіологічної самоцінності і самодостатності УГКЦ та дієвим засобом і свідченням активного входження української нації у світове співтовариство². А з другого боку, наявність незалежної Української держави позитивно вплинуло не лише на стан і подальший розвиток українського католицизму в Україні, але й у діаспорі, характерним показником чого може слугувати те, що, наприклад, в Духовній семінарії отців василіян в Прудентополі (Бразилія) після проголошення Української держави кількість студентів зросла в чотири рази, а також значно зросла фінансова допомога Українській Католицькій Церкві й державі українських бізнесменів з діаспори та різко збільшилось число шлюбів між українськими католиками діаспори й України³.

Тому УГКЦ намагається, з одного боку, зберігати і плекати свою ідентичність як фундамент сопричастя з Католицькою Церквою, а з другого - вона глибоко усвідомлює, що свою ідентичність Церква може зреалізувати лише через відкритість до інших народів і через солідарність з ними. Відтак,

¹ Недавня О. Українська Греко-Католицька Церква як чинник культурно-цивілізаційного самовизначення української нації // Київська Церква. - 2001. - № 2-3 (13-14). - С. 150.

² Див.: Колодний А. Національна церква як вияв національної ідентичності: український контекст // Релігійна свобода. - 2002. - № 6.- С. 21-22.

³ Див.: Колодчин В. Перспективи й завдання мирянського руху в діаспорі // Роля мирян в Українській Греко-Католицькій Церкві. Матеріали конференції мирян в Ньюарку, США 30 травня 1998 року. - Львів: Свічадо, 1998. - С. 108.

виходячи із цих засад, УГКЦ в діаспорі активно ініціює гармонійну багатосторонню кооперацію з Римо-Католицькою Церквою, що також є живим свідченням правдивої «католицькості» (вселенськості) цієї української Церкви, тобто її приналежності до єдиної Христової Церкви, а також - реалізацією закликів її синоду до активізації такої співпраці, бо це «. є важливим, що український Божий люд бачить нас разом, як ми (з представниками римо-католицької ієрархії під час Синоду) молимося і спільно працюємо, що ми є однією Церквою, хоч і належимо до різних обрядів»¹.

Реалії сьогодення вимагають, щоб саме питання нової євангелізації в контексті проблем діаспори були для УКЦ на першому місці. Церква повинна постійно проповідувати Євангеліє надії, сповідувати його і йому служити. В сьогоднішньому світі, оглушеному багатослів'ям і часто не здатному повірити комусь, УГКЦ прагне відновити віровизнання святого апостола Петра: «Господи, до кого ми маємо іти? Ти маєш слова життя вічного!» (Ів. 6:68). Вона першою бажає покластись на це слово, яке ми читаємо у Святому Письмі і молитовно роздумуємо над ним. В УГКЦ душпастирі та вірні повинні дати євангелізації нові імпульси через свідчення власним життям, проповідь, катехизування, теологічне дослідження, релігійну культуру і діалог між наукою і вірою. Саме тому Другий Ватиканський собор поклав на мирян відповідальність за нову євангелізацію, оскільки вони є свідками Христа в різних обставинах життя, в яких духовні особи часто не можуть бути такими свідками, а тому вони, «навіть коли займаються земськими справами, можуть і повинні виконувати цінну працю для навчання світу Євангелії»².

У сьогоднішньому глобальному суспільстві і масовій культурі, які часто закриті для трансцендентності, пригнічені споживацькою поведінкою, рабством перед старими і новими «божками», саме Церква покликана заново відкрити гідний подиву зміст містерії християнства, оновити зміст її літургічної відправи, для того щоб її переконливі знаки були живою присутністю Господа нашого Ісуса Христа. УГКЦ на прикладі діаспори прагне створити новий простір для молитви, духовних роздумів і харитативної дії. Тут є дуже важливим повернутись до всіх семи святих Тайн, особливо Євхаристії і покаяння як джерел спасіння і примирення, свободи і нової надії, а тому УГКЦ прагне служити «Євангелію надії», закликаючи до життя, котре є дзеркалом і свідченням присутності Бога, задля відкриття людських сердець до сприйняття любові, як головної протидії викликам глобалізації. Тому для нової євангелізації істотною метою є, щоб Христос - єдине джерело спасіння, наново засяяв для усіх вірних і у контексті умов життя, котрі змінилися. Відтак нове проповідування

¹ Звернення Синоду Єпископів УГКЦ до українського народу (27 лютого 1994 року) // Нова Зоря. - 1994. - № 6 (134). - С. 3.

² Догматична конституція про церкву «Світло народів» - «Lumen Gentium» // Документи Другого Ватиканського Собору. Конституції, декрети, декларації. - Львів: Свічадо, 1996. - § 35. - С. 126.

Євангелія повинно всезростаючою мірою бути по-новому звернене у проповіді та катехизуванні на особу Ісуса, а тому перша актуальна універсальна душпастирська вимога до Церкви полягає не у хрещенні новонавернених, а у тому, щоб вести охрещених до того, щоб вони в своєму житті реально навернулися до Христа.

У багатьох ситуаціях (особливо у східній діаспорі) є конче необхідним первинне проповідання віри, оскільки там є високий процент нехрещених українців, а також УГКЦ є відповідальна за людей, котрі, на жаль, у східній діаспорі сьогодні іще не всі мають право на доступ до світла Христової науки, не мають доступу до правдивої Христової віри.

Тому місія Української Греко-Католицької Церкви якраз і полягає у початковій євангелізації у східній діаспорі та в новій євангелізації в західній діаспорі. Брак місіонерів - монахів і єпархіальних священиків, не повинен перешкоджати зробити це завдання одним із головних завдань цієї Церкви на Батьківщині для добра діаспори, бо віра українських католиків в діаспорі повинна бути зміцнена вірою й співдією їх співбратів в Україні. При цьому турботою УГКЦ повинно стати не лише постійне посилення місіонерів в діаспору, духовно-організаційна допомога молитвою і фінансова підтримка східної діаспори, але також і усестороннє й активне залучення до цієї місії мирян-емігрантів. Позитивним прикладом у цьому контексті є дієва позиція української католицької молоді - молоді люди сьогодні часто вирушають на міжнародні молодіжні зустрічі, в часі яких вони активно виступають у ролі місіонерів та пропагандистів української католицької та національної ідентичності.

Загалом, сьогоднішні проблеми і завдання, які стоять перед українським католицизмом в діаспорі, УГКЦ повинна спільно із своїми вірними розв'язувати комплексно і якомога швидше, тому, що від цього значною мірою залежить доля душ вірних і майбутнє цієї Церкви не лише в діаспорі, але й її авторитет в Україні та в світі.

Список використаних джерел і літератури

1. Догматична конституція про церкву «Світло народів» - «Lumen Gentium» // Документи Другого Ватиканського Собору. Конституції, декрети, декларації. - Львів: Свічадо, 1996. - С. 75-170.
2. Звернення Синоду Єпископів УГКЦ до українського народу (27 лютого 1994 року) // Нова Зоря. - 1994. - № 6 (134). - С. 3.
3. Кияк С. Р. Ідентичність українського католицизму: генезис, проблеми, перспективи: Монографія / С. Р. Кияк. - Івано-Франківськ: Нова Зоря, 2006. - 632 с.
4. Колодний А. Національна церква як вияв національної ідентичності: український контекст / А. Колодний // Релігійна свобода. - 2002. - № 6. - С. 21-26.
5. Колодчин В. Перспективи й завдання мирянського руху в діаспорі / В. Колодчин // Роля мирян в Українській Греко-Католицькій Церкві.

Матеріали конференції мирян в Ньюарку, США 30 травня 1998 року. - Львів: Свічадо, 1998. - С. 104-123.

6. Недавня О. Українська Греко-Католицька Церква як чинник культурно-цивілізаційного самовизначення української нації // Київська Церква. - 2001. - № 2-3 (13-14). - С. 149-152.
7. Johannes Paul II. Nachsynodales Apostolisches Schreiben «Ecclesia in America» (22.01. 1999). - Bonn: Sekretariat der Deutschen Bischofskonferenz, 1999. - 88 s.

Svyatoslav KYIAK,

Daryna MARCINOVSKA

**UKRAINIAN CATHOLIC DIASPORA IN THE CONTEXT OF
GLOBALIZATION: PROBLEMS AND PROSPECTS**

In the article deals with religious and socio-political characteristics, problems and prospects of functioning of the Ukrainian Catholic community in the context of globalization. Revealed the challenges and tasks facing the Ukrainian Greek Catholic Church in the modern globalized world.

Keywords: *Ukrainian Catholic diaspora, globalization, church and social challenges globalized world, the Ukrainian Greek Catholic Church, emigration, religious and cultural experience and identity Ukrainian diaspora.*